

IV. ea. 2015. március 5.

Az Erdélyi Fejedelemség igazgatása

abszolutizmus probléma:

Erdély estében feudális centralizáció és a keleti despotizmus vegyülékéről beszélhetünk

Az 1540 utáni erdélyi kormányzat NEM a vajdai igazgatási gyakorlat folytatása, hanem az 1540 előtti magyar királyságé.

Török vazallus állam az Erdélyi Fejedelemség

I. A FEJEDELEM

A fejedelem saját tetszése szerint nevezhette ki az erdélyi tisztségek viselőit, korlátlanul intézhette a belügyeket, az adott kereteken belül a külügyet is, senki sem szólhatott bele a kincstári jövedelmek felhasználásában, adományozásokba, nemesi rangra emelésekbe.

hatalmának alapja a szekularizált erdélyi és váradi püspökség hatalmas birtokai, a fejedelem végig Erdély legnagyobb birtokosa.

II.a A FEJEDELMI TANÁCS

nem ügyintéző, nem végrehajtó kormány szerv, csak állást foglalt az elébe utalt, ill. elébe tartozó kérdésekben

első említése a törvényekben az 1543. februári országgyűlésnek a főhatalomról szóló végzéseiben található

általános gyakorlat az volt, hogy a fejedelem maga választja ki a tanács tagjait, az országgyűlés 1559-ben külön fel is hatalmazta erre.

a tanácsurak holtukig viselik tisztségüket,

a tanács nem volt rendszeresen ülésező hatósági kollégium.

a tanács szóban vagy írásban megfogalmazott állásfoglalása NEM kötelezte a fejedelmet

annyiban mégiscsak a legfőbb politikai döntések szerve, hogy amit nem maga a fejedelem dönt el, az a tanács állásfoglalása szerint igazodik

II.b A DEPUTATIÓK (DELEGATIÓK)

a kormányzat rendszerén belül a fejedelmi tanácshoz áll a legközelebb

a tanácsnál is szélesebb körű szervek – de nem kis létszámú országgyűlések

az átlagosnál nehezebb periódusaiban, elsődlegesen csak bizonyos feladatok megoldására létrehozott szervek

a felelősség megosztásáról volt szó

45-60 fősek

1. 1664

2. 1680-1682

3. 1685-1690

III. A FEJEDELMI KANCELLÁRIA

Az előbbieken ismertetett szervekkel szemben a fejedelmi kancellária hatóság, igazi hivatali szerv az igazgatás valamennyi szakágában.

a fejedelmi kormányzat legfontosabb szerve

tevékenysége a fejedelmi hatalmon alapszik.

a fejedelmek személyes ügyintézése és a szorosabban vett kancelláriai ügyintézés nincs különbség élén a kancellár

kancellároknak a kulturális életében vitt szerepe is jelentős (Forgách Ferenc, Kovacsóczy Farkas, Péchi Simon, Bethlen János és Farkas).

Kancelláriai titkárok 2-3
nagyobb kancelláriai írnokai 15-20
tolmácsok (német, török)

a kancellária hatáskörei

központi végrehajtó szerv

szűkebb közigazgatás

a fejedelmi udvarral kapcsolatos ügyek

országgyűlési ügyek

a rendi jogokkal kapcsolatos ügyek

az ország státusával kapcsolatosakat (adóügy, közmunka, élés, határkérdések, hírszerzés, kémelhárítás).

a kancellária által intézett többi közigazgatási ügyek (törvényhatósági, városi igazgatás, rendészet, postálkodás, gazdálkodás, út-, hídépítés, révtartás, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, iskola-, egészségügy).

kincstári igazgatás

kincstári uradalmak igazgatása

tizedügy

érbányászat, -kohászat, pénzverés ügyei

sóügy

harmincadügy

a fejedelmi monopóliumok ügyei

hadügyi igazgatás

a hadügy egésze

hadfelkelés, mezei katona-állomány

mezei hadak tartása

határvédelem

fegyver- és lőporellátás

idegen hadak ellátása, átvonulásukkal kapcsolatos intézkedések

bíraskodás

a kisebb kancellária feladata

külügyek

fejedelmi postaszolgálat

élén a fejedelmi postamester

16. század végén a Paar család, utána erdélyi előkelők

IV. A KÖZPONTI KORMÁNYZAT EGYÉB SZERVEI

Adófőpénztárnok (exactor, pénzszedő, generális perceptor)

kincstartóság (thesaurariusnak, supremus cubiculariusnak, főkomornik)

a tisztség nincs állandóan betöltve.

a kancellária kincstári vonatkozású kiadványain semmi nyoma nincs annak, hogy a kincstartó befolyással bírt volna ezek elkészültére

elsősorban *adóügyi* és *hadellátási* tevékenységüket tükrözi.

tizedfőarendator

a tized a katolikus egyház javainak szekularizációja után a fejedelmi jövedelmek közé

tartozott.
vicearendator

fejedelmi prefectus
a fejedelmi javakat felügyeli, általában kispalotnák, hivatalnok-értelmiségiek

HADÜGYI IGAZGATÁS

az ország generálisai
az erdélyi hadak főparancsnoka a fejedelem után
a tisztséget nem töltik be állandóan.
a generálisnak a hadra kelt seregnél volt funkciója.

udvari főkapitányok
a fejedelem állandó seregének, az udvari hadaknak főparancsnokai

V. A FEJEDELMI TÁBLA

bíráskodással foglalkozik
a fejedelmi tábla elnöke egyúttal az országgyűlés elnöke is
a táblai és országgyűlési elnököt a fejedelem nevezi ki.

Ítélmesterek (protonotárius)
a fejedelmi tábla ülnökei

kincstári jogügyigazgató (fiscalis director)
elsődleges feladatköre a kincstári jogok védelme volt, ~ *főállamügyész*

a fejedelmi tábla törvényszakban ülésezett

a magyar megyék törvényszaka Szent Lukács octaváján, azaz október 25-én kezdődött, a Partiumé december 1-én, a székelyeké pedig Vízkereszt octaváján, azaz január 13-án. A 16. századi törvények 30-40 napos törvényszakokról beszélnek, ebből következik, hogy a fejedelmi tábla minden év október 25-étől február közepéig-végéig, kb. négy hónapig ülésezett, a székhelyváltogatás miatt pár napos szüneteket tartva.

VI. UDVARI FŐTISZTSÉGEK

fő- és aludvarmester
főasztalnok
főpohárnok
főkonyhamester

ezek a tisztségek inkább csak formális jelentőséggel bírnak

VII. AZ ORSZÁGGYŰLÉS

évente többször is összehívott gyűlések, időtartamuk néhány naptól legfeljebb 2–3 hónapig terjed
1580-1622 között évente két rendes országgyűlést tartottak: a tavaszt Szent György, az őszt Szent Mihály napja után. 1622-től csak évi egy rendes országgyűlést tartottak.

az országgyűléseknek nincs állandó székhelye

a fejedelmi hatalmat a lényeges kérdésekben gyakorlatilag alig korlátozza, a konszolidálódott fejedelmek nem tartják be conditioikat. Az adót a rendek megszavazzák, felhasználásába nem szólnak bele. Háború és béke kérdésében a fejedelem dönt, az ő kezében van a hadsereg, a

hadkiállítás nem tagadják meg a rendek, a hadszervezet kérdéseit is alig szabályozzák, a végvári hálózat a fejedelem kezében van.

az erdélyi országgyűlés funkciója főként a fejedelmi akaratral egyező irányú döntéseknek, illetve a fejedelem elhatározásainak jóváhagyására szorult vissza. Érdemi kérdésekbe a fejedelem nem tűrt beleszólást.

az országgyűlés részvevőit fejedelmi meghívólevéllel (regalisszal → *regalisták*) hívták egybe. egykamarás

1. Részt vettek rajta a fejedelmi tanács, a fejedelmi tábla, és további fejedelmi főtiszték.
2. A fejedelem személyre szóló meghívott más főrangú személyeket.
3. Jelen voltak vármegyék, a székely és száz székek, továbbá a városok követei.

Fajtái

országgyűlés (*generalis congregatio*)

részgyűlés (*partialis congregatio*)

tábori országgyűlés

az országgyűlésen tárgyalták a fejedelmi előterjesztéseket (propositiók)

majd a rendi postulatumokat (sérelmeket, kérelmeket)

az országgyűlés bíraskodik is. nóta- vagy felségsértési perek ügyében ítél.

Approbatæ Constitutiones - erdélyi törvénygyűjtemény

Vallásszabadság kérdése

János Zsigmond korának és az azt követő időknek erdélyi valláspolitikáját döntően az 1568-as tordai országgyűlés egy kiragadott és rendszerint félreértelmezett cikkelye alapján szokták értékelni.

DE János Zsigmond politikájának a célja az 1570-es években nem egy sokfélekezett ország megteremtése volt, hanem egy egységes protestáns felekezet megteremtésén fáradozva kereste, hogy melyik irányzatban találja meg Isten igaz hitét.

1557. törvények a katolikusoknak és az evangélikusoknak vallásuk szabad gyakorlatát engedik

1564. a kálvinista tanok hirdetését is megengedték

1566. kiutasították Erdély területéről a katolikus papokat

1568. engedélyezték ugyan a hithirdetés szabadságát, de változatlanul érvényben hagyták a katolikusok elleni korábbi jogfosztásokat

1570-i medgyesi országgyűlés az újonnan támadt eretnokségek tiltását rendeli el

1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlés ismét engedte a szabad prédikálást, de a prédikátorokat protestáns szuperintendensek felügyelete alá helyezte

1588. medgyesi országgyűlés hetedik cikkelyében először jelenik meg a *recepta religio* (bevett vallás) kifejezés, a katolikus nem tartozik közéjük.

1595. gyulafehérvári országgyűlés, a négy bevett vallás (*recepta religio*) első törvényi elismerése a katolikus Báthory Zsigmond fejedelemsége alatt.

„Az mi a religio dolgát nézi, végeztük országúl, hogy az recepta religiok, tudniillik catholica sive romana, lutherana, caluinistica et ariana libere mindenütt megtartassanak.” (Gyulafehérvár, 1595)

DE Ténylegesen sem elvi alapú toleranciáról, sem általános, modern értelemben vett vallásszabadságról Erdély területén egészen a 18. századig nem beszélhetünk!